

Okolje kot dejavnik (ne)stabilnosti

Maj Fritz

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti dejstvo, da spremembe okolja vplivajo na varnostno okolje v državah in v regijah po svetu. Tradicionalni indikatorji, s katerimi ocenjujemo varnostno okolje v neki državi ali regiji, so znani. Navadno so vezani na ekonomsko, politično in socialno okolje države ali regije, na delovanje državne uprave, sodstva, na stopnjo korupcije in kriminala. Okoljske spremembe in naravni viri (navadno njihova omejenost) imajo vpliv na varnostno situacijo v posameznih državah in regijah. Zato bi morale stanje okolja v državah in regijah postati tudi eden od ključnih indikatorjev, na podlagi katerega se ocenjuje varnostno okolje posamezne države ali regije v svetu.

Metode:

Za namen prispevka so bile uporabljene ključne kvalitativne metode, deskriptivna metoda, analiza vsebin, primarnih in sekundarnih virov.

Ugotovitve:

Ugotavljamo, da se države, mednarodne organizacije, predvsem pa nevladne organizacije že vsaj 30 let zavedajo globalnih klimatskih sprememb in s tem sprememb okolja in okoljske varnosti. Države po svetu okoljske grožnje uvrščajo med grožnje nacionalni varnosti in v ta namen pripravljajo različne strategije delovanja v boju proti okoljskim spremembam. Tradicionalni indikatorji stopnje varnostne ogroženosti so znani in definirani. Na njihovi podlagi izdelujejo svoje ocene mednarodne organizacije, obveščevalne službe, instituti, nevladne organizacije in različne znanstvene ustanove. Indikatorje, s katerimi bi merili vpliv okolja na potencialni konflikt, pa bo potrebno še identificirati in jih določiti.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Raziskava je omejena na javno dostopne vire.

Praktična uporabnost:

Vsebina informira širok krog zainteresirane javnosti o okoljskih spremembah kot možnem vzroku napetosti in konfliktov v državah in regijah ter o pomembnosti, da se okoljski indikatorji upoštevajo pri ocenjevanju varnostnega okolja.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek utemeljuje, da je ena od možnih posledic globalnih okoljskih sprememb tudi konflikt večjih ali manjših razsežnosti. To ima posreden vpliv tudi na nacionalno varnost držav, ki na območje pošljejo vojaške enote v operacijo kriznega odzivanja in za stabilizacijo razmer, zato bi morale okolje postati eden od opozorilnih indikatorjev glede varnostnega okolja v neki državi ali regiji.

UDK: 355.02:504

Ključne besede: okolje, okoljska varnost, nacionalna varnost, konflikt, indikator

Environment as an (In)stability Factor

Purpose:

The purpose of the following contribution is to present the fact that environmental changes influence the security environment in states and regions around the world. The traditional indicators used to assess the security environment in a certain state or regions are well established. Usually they are related to the economic, political and social environment of that state or region, the functioning of the state administration, judiciary and levels of corruption and crime. Environmental change and natural resources (or usually the lack thereof) have an impact on the security situation in individual states and regions. Therefore the state of the environment in states and regions should become one of the key indicators on the basis of which the security environments of certain states or regions in the world are assessed.

Design/Methods/Approach:

The methodology includes key qualitative methods, descriptive methods and analysis of contents as well as primary and secondary sources.

Findings:

We can establish that states, international organizations and especially nongovernmental organizations have been aware of the global climate changes and the consequent environmental and security environment changes for at least thirty years. The states all around the world include environmental threats among the threats to national security. To this end various strategies of dealing with environmental changes have been established. Traditional indicators of the security threat levels are known and well defined. They are used as the basis for the assessments carried out by international organizations, intelligence services, institutes, nongovernmental organizations and various scientific institutions. However, the indicators for measuring the influence of environment on the potential conflicts have yet to be identified and specified.

Research limitations/implications:

The research is limited to publicly accessible resources.

Practical implications:

The research contains information for a wide range of stakeholders on environmental changes as a possible reason for tensions and conflicts in the states and regions as well as on the importance of considering the environmental indicators when assessing the security environment.

Originality/Value:

The contribution establishes that one of the possible consequences of global environmental changes is also a conflict on a larger or smaller scale. This also indirectly affects the national security of states sending military units to certain territories in the context of crisis response operations and situation stabilization. Therefore environmental security should become one of the warning indicators with regard to the security environment in certain countries or regions.

UDC: 355.02:504

Keywords: environment, environmental security, national security, conflict, indicator

1 UVOD

Okolje je v vojaški znanosti že tisočletja proučevano kot eden od dejavnikov oboroženega boja, ki vpliva na izid oboroženega spopada. Slavni kitajski general Sun Cu Wu v svojem delu Umetnost vojne izpred več kot 2500 let pravi, da v bitki zmaga general, ki pravilno presodi vplive prostora in časa, jih izkoristi v svoj prid ter tako svojemu cesarju pribori zmago (Sun Cu, 2009: 126).

V zadnjih tridesetih letih pa je okolje in njegove spremembe postalo ena glavnih tem mnogih družbenih skupin. Okoljske spremembe so pomemben predmet znanstvenih raziskovanj in izpostavljena tema pogovorov svetovnih političnih voditeljev. Ugotavljamo namreč, da človek s svojim delovanjem in nenadzorovanimi posegi okolje spreminja v takšni meri, da bi lahko bil kmalu ogrožen obstoj življenja na našem planetu. Klimatske spremembe danes občutimo tako rekoč vsi. Nenavadne vremenske pojave, katastrofalne suše in poplave, hurikane in tornade, taljenje ledenikov in večnega ledu lahko vsakodnevno spremljamo v različnih medijih pa tudi na lastni koži. Klimatologi opozarjajo, da je treba nemudoma ukrepati ter sprejeti in začeti izvajati svetovno strategijo, s katero bomo preprečili nadaljnje globalne klimatske spremembe. Okoljske spremembe vplivajo na način življenja vseh na planetu. Dejstvo je, da se spreminjajo življenjski pogoji in da vremenske razmere in okolje niso več takšni, kot smo jih bili vajeni še pred desetletjem. Ponekod se soočajo s sušami, ki jih prej ni bilo; sušna območja pa doživljajo hude poplave. Te spremembe seveda odločilno vplivajo na kakovost življenja ljudi, predvsem pa na dostop do naravnih virov, ki so potrebni za preživetje.

Vprašanje je, če ne bodo primarni naravni viri, ki so potrebni za preživetje ljudi, eden glavnih vzrokov prihodnjih oboroženih konfliktov. Tradicionalni indikatorji, s katerimi ocenjujemo varnostno okolje v neki državi ali regiji, so znani. Navadno so vezani na ekonomsko, politično in socialno okolje države ali regije, na delovanje državne uprave in sodstva, na stopnjo korupcije in kriminala. Indikatorje, s katerimi bi merili vpliv okoljske varnosti na potencialni konflikt, pa bo potrebno še identificirati in jih določiti.

2 OKOLJE KOT ELEMENT NACIONALNE VARNOSTI

Čeprav je izraz okolje širok pojem, ki obsega pravzaprav vse kar nas obdaja, se v tem članku omejujemo na okoljske prvine – naravne vire, ki so potrebne za preživetje, obstoj in razvoj živih bitij v modernem svetu, kot ga poznamo. Okolje je pojem, ki ima širšo, holistično in sistemsko dimenzijo, medtem ko je pojem naravnih virov

ožji in opredeljuje materiale ali substance, ki se jih da izkoriščati (tudi) v ekonomske namene, na primer minerali in rudnine, pitna voda, obdelovalna zemlja in gozdovi. Naravni viri, obnovljivi in neobnovljivi, se v sodobnem svetu večinoma izkoriščajo v ekonomske namene, toda ne smemo pozabiti, da so osnovni naravni viri, kot so čist zrak, čista voda in neonesnažena prst, še vedno namenjeni predvsem zagotavljanju življenja na našem planetu.

Z okoljem, ki naj zagotavlja pogoje za preživetje, obstoj in razvoj živih bitij, je povezan izraz okoljska varnost oziroma ekološka varnost. Enotne definicije okoljske oziroma ekološke varnosti sicer ni, vendar pa različne definicije uporabljajo sorodne izraze in so v svojem bistvu pravzaprav enake. King (2007: 161), definira okoljsko varnost kot »proces, v katerem razumemo, kako lahko okoljske spremembe vplivajo na varnost in stabilnost regije in kako se na takšne grožnje odzvati, zato da bi zagotovili trajno varnost«. Države, predvsem razvite, danes štejejo okolje in grožnje okolju kot enega pomembnih elementov nacionalne varnosti in se na te grožnje tudi različno odzivajo.

Združene države Amerike (ZDA) v svoji novi Strategiji o nacionalni varnosti iz leta 2010 predvidevajo, da okoljske spremembe predstavljajo grožnjo regijam po svetu in da ogrožajo zdravje in varnost prebivalcev ZDA (US National Security Strategy, 2010: 8). ZDA v Strategiji o nacionalni varnosti ocenjujejo, da bodo imele klimatske spremembe resne posledice in vpliv na prihodnje konflikte, ki bodo povezani z bojem za naravne vire in zaradi migracij prebivalstva, da bodo povzročale hude naravne katastrofe in povzročile degradacijo okolja po vsem svetu. ZDA zato načrtujejo vrsto ukrepov za omejitve okoljskih sprememb in negativnih vplivov na nacionalno varnost. Na ozemlju ZDA bodo vlagali v obnovljive vire energije, redefinirali svojo politiko glede uporabe nuklearne energije in zmanjšali emisije za več kot 80 odstotkov do leta 2050. Na mednarodnem področju si bodo ZDA prizadevale za zmanjšanje emisij in za učinkovito akcijo držav pri zoperstavljanju okoljskim spremembam (US National Security Strategy, 2010: 47).

Velika Britanija v Strategiji o nacionalni varnosti iz leta 2008 med temeljne elemente ogrožanja nacionalne varnosti uvršča tudi klimatske spremembe (The National Security Strategy of the UK, 2008: 3).

V prihodnje bodo klimatske spremembe največji izziv globalni varnosti in stabilnosti. Posledice klimatskih sprememb čutimo že danes. Višje temperature po svetu, spremembe v vremenskih vzorcih, taljenje večnega ledu in dvigovanje morske gladine povečujejo možnost sporov glede ozemlja v regijah po svetu. Ekstremni vremenski pojavi – poplave, suše, neurja – bodo povzročali humanitarne krize in povečali napetosti na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Dvigovanje temperature skupaj z ekstremnimi vremenskimi pojavi bodo povzročili tudi večje pritiske na vodne vire. Marsikatera od naštetih sprememb bo imela tudi neposreden vpliv na Veliko Britanijo (The National Security Strategy of the UK, 2008: 18).

Velika Britanija se bo klimatskim spremembam zoperstavljala na vseh ravneh. Prizadevala si bo zmanjšati emisije, povečati uporabo obnovljivih virov energije in na mednarodni ravni imeti vodilno vlogo pri boju proti okoljskim spremembam (The National Security Strategy of the UK, 2008: 50).

Republika Madžarska v svoji Strategiji o nacionalni varnosti iz leta 2004 med vire ogrožanja, med drugim na globalni ravni, uvršča uničevanje deževnega gozda,

poškodbe ozonskega plašča, toplogredne vplive in onesnaževanje vode, zraka in zemlje. Glede na geografsko lego Madžarske imajo lahko poplave, onesnaženje vode in zraka in potencialne naravne nesreče, tudi v sosednjih državah, resen vpliv na Madžarsko (The National Security Strategy of the Republic of Hungary, 2004: 4).

Madžarska bo svojo ekološko varnost zagotavljala v skladu z načeli trajnostnega razvoja in varovanjem naravnih virov. Reševanje globalnih okoljskih težav bo zahtevalo mednarodno solidarnost in Madžarska ima namen igrati aktivno vlogo pri tem. Za zagotavljanje trajnostnega razvoja si bo Madžarska prizadevala uvajati okolju prijazno tehnologijo in spremeniti določene vzorce pri proizvodnji in uporabi dobrin, ki imajo slabe okoljske vplive. Na mednarodnem področju bo Madžarska igrala aktivno vlogo pri pripravi in implementaciji mednarodnih iniciativ s področja okolja (The National Security Strategy of the Republic of Hungary, 2004: 19-20).

Republika Srbija v svoji Strategiji o nacionalni varnosti iz leta 2009 med grožnje nacionalni varnosti, med drugim, uvršča tudi preveliko eksploatacijo gozdov, nekontrolirano trošenje in izkoriščanje energetskih potencialov, obdelovalne zemlje in pitne vode, onesnaževanje zraka, voda in zemlje ter nekontrolirano odlaganje odpadkov. Ocenjujejo da te grožnje lahko povzročijo resne posledice v mikro in makro klimi in resno ogrožajo zdravje ljudi. Klimatske spremembe, še posebej globalno segrevanje, imajo negativne vplive na biodiverzitetu in na ekosisteme. Vse to pa ima posledice v kmetijski proizvodnji Srbije, ki lahko vpliva na celotno varnost in na ekonomsko stabilnost v državi (Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, 2009: 11-12).

Republika Srbija bo težila k integriranem upravljanju in kontroli načrtno izrabe naravnih virov in zagotovila spoštovanje mednarodnih standardov in konvencij o zaščiti okolja (Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, 2009: 26-27).

Tudi Slovenija v svojih strategijah nacionalne varnosti obravnava okolje in njegovo varnost in varovanje kot enega temeljnih elementov nacionalne varnosti. Že v prvem strateškem dokumentu samostojne Slovenije o nacionalni varnosti, v Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti (1993), je bilo v 3. poglavju o oblikah ogrožanja nacionalne varnosti navedeno, katere so glavne grožnje okolju in s tem zdravju in življenju prebivalcev Slovenije. V tem prvem strateškem nacionalno varnostnem dokumentu samostojne Slovenije globalne okoljske in klimatske spremembe še niso bile omenjene.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (2001) pa že predvideva, da globalne okoljske spremembe predstavljajo možno grožnjo nacionalni varnosti naše države. V novi Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2010) pa najdemo tudi delitev okoljskih groženj na globalne in nacionalne. V okviru globalnih groženj nacionalni varnosti Slovenije najnovejša Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (2010: 3678) v četrtem poglavju kot glavni vir okoljskega ogrožanja navaja podnebne spremembe: *»Podnebne spremembe so zelo pomembna varnostna grožnja zaradi svojega izrazitega multiplikativnega značaja in učinka. Dvig temperature zraka in gladine morja, spremenjeni padavinski vzorci in intenzivnejši izredni vremenski dogodki bodo zaostрили pomanjkanje življenjskih virov, kot sta hrana in voda, ter povečali pogostost in intenzivnost naravnih nesreč v obliki poplav, suš, vodnih ujm ipd. Neposredne posledice*

teh sprememb se bodo tudi v prihodnje odražale v veliki gospodarski in materialni škodi, ki jo bodo povzročali različni vremenski in okoljski pojavi. Posredne posledice podnebnih sprememb pa se bodo pojavljale v obliki političnih, gospodarskih in energetskih kriz ter migracijskih, socialnih, zdravstveno-epidemioloških in drugih groženj ter tveganj, vključno z možnostjo nastanka novih in zaostrovanja obstoječih konfliktov.

Podnebne spremembe že vplivajo na nacionalno varnost Republike Slovenije. Neposredna grožnja, izhajajoča iz tovrstnih sprememb, je predvsem večji obseg naravnih nesreč zaradi večje pogostosti in intenzivnosti izrednih vremenskih dogodkov.«

V okviru nacionalnih virov ogrožanja in tveganj nacionalne varnosti pa Resolucija izpostavlja naravne in druge nesreče, omejenost naravnih virov in degradacijo življenjskega okolja. Republika Slovenija bo tudi sama pripravila in izvajala politike za prilagajanje podnebnim spremembam, s katerimi bo omejila in zmanjšala škodljive posledice ter zagotovila obvladovanje tveganj v spremenjenih podnebnih razmerah. V okviru Organizacije združenih narodov in Evropske unije si bo Republika Slovenija prizadevala za sklenitev svetovnega sporazuma za blaženje posledic in prilagajanje podnebnim spremembam, da bi zaustavili dvigovanje povprečne temperature na Zemlji. Republika Slovenija si bo prizadevala učinkovito prilagoditi celotno družbo podnebnim spremembam, pri čemer bo poudarek na interdisciplinarnosti in medsektorski usklajenosti ukrepov (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti, 2010).

Iz navedenih primerov izhaja, da je danes okolje in okoljska varnost res eden temeljnih elementov nacionalne varnosti in da države negativne okoljske spremembe, predvsem globalne klimatske spremembe, štejejo kot grožnjo nacionalni varnosti in zato tudi načrtujejo, kako takšne grožnje preprečevati oziroma se nanje odzivati.

Če povzamemo, potem lahko okoljsko varnost definiramo tudi tako: okoljska varnost je eden ključnih elementov nacionalne varnosti. Predstavlja stično točko med naravnimi viri, socialno strukturo in gospodarstvom neke države ali regije. Ravnovesje vseh treh vpliva na blagostanje in stabilnost države ali regije.

3 OKOLJE KOT GROŽNJA MIRU IN STABILNOSTI V REGIJAH IN SVETU

Po navedbah poročila *Linking environment and conflict prevention* (2008: 16) je bil razlog za 80 do 90 odstotkov vojn po svetu med letoma 1648 in 1989 boj za ozemlje. V času med letoma 1946 in 2004 pa se je 60 odstotkov od 227 konfliktov začelo zaradi ozemeljskih teženj, 40 odstotkov pa zaradi vladnih politik. Raziskovanja okoljskih vzrokov za konflikte in spopade segajo v zgodnja devetdeseta leta prejšnjega stoletja, ko se je s koncem hladne vojne spremenil tudi pogled na varnost in stabilnost in je okolje postalo tudi eden od elementov proučevanja.

V povzetku poročila *From Conflict to Peacebuilding: the Role of Natural Resources and Environment* (United Nations Environment Programme [UNEP], 2009) je navedeno, da ima okolje močan vpliv na konflikte, vendar vedno v povezavi s tradicionalnimi faktorji vpliva, kot so politični, ekonomski in socialno-kulturni

dejavniki vpliva na oborožen spopad. Okolje kot dejavnik je redko, ali pa sploh ni, samostojen dejavnik ali vzrok nekega konflikta. Ideologija, etnične napetosti, slabe ekonomske razmere, nenadne menjave režimov in konflikti v sosesčini so navadno bili do sedaj ključni dejavniki ali vzroki nekega spopada. Toda izkoriščanje naravnih virov in degradacija okolja sta lahko ključna dejavnika nekega spopada, lahko vplivata na intenzivnost in trajanje nasilja ter vplivata na razrešitev konflikta.

Povezava med okoljem oziroma naravnimi viri in konfliktom se kaže v treh vidikih (UNEP, 2009: 8):

- Naravni viri kot vzrok spopada: poskus prevzema nadzora in izkoriščanja omejenih naravnih virov lahko vodi v spopad.
- Financiranje potekajočega spopada: izkoriščanje naravnih virov zaradi dodatnega financiranja spopada, nakupovanja orožja in opreme lahko že potekajoči spopad podaljša.
- Vpliv na možnost miru: možnost vzpostavitve miru se lahko zmanjša ali pa je sploh ni zaradi nasprotovanja posameznikov ali frakcij, ki bi v primeru miru izgubili nadzor nad izkoriščanjem naravnih virov.

Svetovni demografski pritiski in urbanizacija, neenaki pogoji in možnosti izkoriščanja naravnih virov in obdelovalne zemlje bodo v naslednjih desetletjih postali primarna grožnja stabilnosti in miru. V poročilu *National Security and the Threat of Climate Change*, ki ga je za ameriško neprofitno, raziskovalno organizacijo CNA corporation, leta 2007 pripravilo enajst upokojenih ameriških generalov in admiralov, je poudarjeno, da okoljske, predvsem klimatske spremembe, predstavljajo grožnjo ameriški nacionalni varnosti in varnosti državam in regijam po svetu (National Security and the Threat of Climate Change, 2007).

Predvidene klimatske spremembe predstavljajo resno grožnjo ameriški nacionalni varnosti. Predvidene spremembe v naslednjih desetletjih vključujejo ekstremne vremenske pojave, suše, poplave, dvig morske gladine, taljenje ledenikov in spremembe habitatov. Te spremembe bodo vplivale na način življenja in na način, kako si zagotavljamo varnost. Klimatske spremembe lahko pomenijo veliko grožnjo nacionalnemu in mednarodnemu varnostnemu okolju in bodo postale dejavnik stabilnosti varnostnega okolja. Te spremembe lahko povzročijo naravne in humanitarne katastrofe, kot jih do sedaj še nismo videli. Predvidene klimatske spremembe lahko poslabšajo že tako slabe razmere v državah Azije, Afrike in na Bližnjem Vzhodu in povzročijo resno politično nestabilnost in propad posameznih držav. Združene države bodo v prihodnje same ali s svojimi zavezniki morale pomagati pri zagotavljanju stabilnih razmer v državah in regijah, ki jim grozi nestabilnost ali konflikt (National Security and the Threat of Climate Change, 2007: 6).

Reвне države bodo lažje postale žrtev klimatskih sprememb kot bogate. Zato lahko ocenimo, da bodo konflikti, inducirani zaradi okoljskih oziroma klimatskih sprememb, najprej izbruhnili v državah v razvoju. V teh državah bodo spremembe ozračja, zemlje in vode sčasoma pripeljale do štirih temeljnih pojavov: omejene kmetijske produkcije, padca ekonomije in gospodarstva, selitve prebivalstva in rušitve utečenih in legitimiziranih socialnih odnosov. Ti socialni pojavi, posledica okoljskih oziroma klimatskih sprememb, lahko postanejo vzrok resnih konfliktov

med državami in etničnimi skupinami ter lahko resno ogrozijo varnostne interese držav v razvoju (Homer-Dixon, 1991).

V dokumentu Evropske unije (EU), ki sta ga leta 2008 pripravila Visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko in Evropska komisija z naslovom *Podnebne spremembe in mednarodna varnost*, so navedene morebitne grožnje mednarodni varnosti kot posledica okoljskih oziroma podnebnih sprememb. Dokument opredeli možnost konfliktov zaradi omejevanja virov, predvsem zmanjševanje površin obdelovalne zemlje, pomanjkanje pitne vode, upadanje zalog hrane in povečanje števila poplav in suš. Dvigovanje morske gladine predstavlja neposredno grožnjo obalnim mestom in kritični infrastrukturi, zaradi premikanja obalne črte nazaj po kopnem in pogrezanja obsežnih površin bi lahko izginjala ozemlja in celo nekatere države (na primer otoške države), kar bi vodilo do ozemeljskih in mejnih sporov. Okoljske spremembe lahko povzročijo migracije večjih razsežnosti, kar lahko vodi v humanitarno katastrofo, napetosti in konflikt. Podnebne spremembe lahko bistveno povečajo nestabilnost v šibkih ali neuspešnih državah. Zaradi pomanjkanja virov lahko pride do napetosti in konfliktov zaradi oskrbe z energijo, hkrati pa se lahko krepi pritisk na strukturo mednarodne varnosti in povzroči vpliv na mednarodno varnost (Evropska komisija, 2008).

Iz povedanega lahko nedvoumno zaključimo, da bodo okoljske oziroma klimatske spremembe vplivale (če že ne) na stabilnost držav in regij. Okoljske spremembe bodo, poleg klasičnih ekonomsko socialnih dejavnikov, verjetno pomemben dejavnik nacionalne in mednarodne varnosti.

4 INDIKATORJI VPLIVA NA STABILNOST IN MIR (V DRŽAVI ALI REGIJI)

Glede na ugotovitve, da okolje, okoljske in klimatske spremembe predstavljajo upoštevanja vreden dejavnik nacionalne varnosti in da predstavljajo grožnjo stabilnosti, me je zanimalo, ali se pri ocenjevanju oziroma napovedovanju stabilnosti in stopnje miru v neki državi upošteva stanje okolja kot indikator, na podlagi katerega se meri in točkuje stanje stabilnosti in miru. Za potrebe te raziskave sta bili kot izhodišče vzeti dve klasifikaciji držav glede stabilnosti in miru. Obe klasifikaciji sta svetovno znani in se nanju sklicujejo tudi številni mediji in avtorji različnih publikacij. Klasifikaciji sta javno dostopni na svetovnem spletu.

Izbrani sta bili klasifikaciji:

- Kazalec nestabilnih držav (Failed States Index, 2010): klasifikacija države razvršča glede na stabilnost in varnost, od najbolj nestabilne do najstabilnejše države;
- Svetovni kazalec miru (Global Peace Index, 2010): klasifikacija države razvršča glede na stopnjo »miroljubnosti«, od najbolj mirne do najbolj konfliktne države.

Pri obeh klasifikacijah me je zanimala metodologija oziroma kateri so indikatorji dejavnikov vpliva, ki jih pri obeh klasifikacijah upoštevajo. Na spletnih straneh so za obe klasifikaciji navedeni metodološki okviri in indikatorji, ki so upoštevani.

4.1 Indikatorji v okviru Kazalca nestabilnih držav

Kazalec nestabilnih držav za svojo klasifikacijo uporablja dvanajst indikatorjev, na podlagi katerih se države razvrstijo glede na določeno število doseženih točk. Vsak indikator je po ustrezni metodologiji točkovan, seštevek vseh točk posameznih indikatorjev pa določa uvrstitev posamezne države. Indikatorji so razdeljeni v tri kategorije, in sicer: socialna, ekonomska in politična kategorija.

Socialni indikatorji:

- Demografski okvir;
- Masovni premiki beguncev ali razseljenih oseb, ki vodijo v humanitarno katastrofo;
- Zgodovina nasilnih dejanj posameznih skupin zaradi maščevanja / pretrpljenih krivic / skupinske histerije;
- 'Beg možganov'.

Ekonomske indikatorji:

- Neenakomeren ekonomski razvoj med skupinami;
- Resna ekonomska kriza.

Politični indikatorji:

- Kriminalizacija in/ali delegitimizacija države;
- Slabšanje javnih storitev;
- Neobstoj ali arbitrarna vladavina prava in širše kršenje človekovih pravic;
- Delovanje varnostnega aparata kot 'država v državi';
- Vzpon frakcijskih elit;
- Intervencije drugih držav ali zunanjih političnih faktorjev.

4.2 Indikatorji v okviru Svetovnega kazalca miru

Svetovni kazalec miru za svojo klasifikacijo uporablja triindvajset indikatorjev, na podlagi katerih se države razvrstijo glede na določeno število doseženih točk. Vsak indikator je po ustrezni metodologiji točkovan, seštevek vseh točk posameznih indikatorjev pa določa uvrstitev posamezne države na lestvici. Indikatorji so razdeljeni v tri kategorije merjenj, in sicer: merjenje notranjih in zunanjih konfliktov, merjenje varnosti in socialne varnosti ter merjenje militarizacije.

Merjenje notranjih in zunanjih konfliktov:

- Število notranjih in zunanjih konfliktov v določenem obdobju;
- Ocena števila žrtev zunanjih konfliktov;
- Ocena števila žrtev notranjih konfliktov;
- Intenziteta zunanjih konfliktov;
- Odnosi s sosednjimi državami.

Merjenje varnosti in socialne varnosti:

- Percepcija kriminalitete v družbi;
- Odstotek razseljenih oseb;
- Politična (ne)stabilnost;

- Stopnja nespoštovanja človekovih pravic;
- Možnosti terorizma;
- Število samomorov na 100.000 prebivalcev;
- Stopnja nasilnega kriminala;
- Verjetnost nasilnih demonstracij;
- Število zapornikov na 100.000 prebivalcev;
- Število pripadnikov notranje varnosti in policije na 100.000 prebivalcev.

Merjenje militarizacije:

- Delež BDP za potrebe vojske;
- Število vojakov na 100.000 prebivalcev;
- Obseg uvoza glavne konvencionalne oborožitve na 100.000 prebivalcev;
- Obseg izvoza glavne konvencionalne oborožitve na 100.000 prebivalcev;
- Financiranje mirovnih operacij OZN;
- Skupno število težke oborožitve na 100.000 prebivalcev;
- Dostopnost lahke in osebne oborožitve;
- Stopnja vojaške usposobljenosti.

Ugotovimo lahko, da obe klasifikaciji za merjenje in razvrščanje držav uporabljata tako imenovane klasične, tradicionalne dejavnike vpliva oziroma indikatorje. Torej indikatorje, ki so vezani na ekonomsko, politično in socialno okolje države ali regije, na delovanje državne uprave in sodstva, na stopnjo korupcije in kriminala.

Okolje oziroma naravni viri pa v klasifikaciji niso prikazani kot samostojni dejavniki vpliva in ju obe klasifikaciji ali ne upoštevata ali pa so ti dejavniki upoštevani posredno, na primer preko demografskih podatkov.

5 ZAKLJUČEK

Vzroki za izbruhe konfliktov so različni, vendar kot kažejo raziskave zadnjih dvajsetih let, so konflikti in spopadi že povezani z okoljem, predvsem z dostopnostjo do naravnih virov. Glede na okoljske spremembe je možna ocena, da bodo v prihodnje primarni naravni viri (voda, obdelovalna zemlja) tudi eden od vzrokov bodočih napetosti, konfliktov in spopadov. Poudariti je potrebno, da so vzroki nekega konflikta vedno kompleksni. Dejavnikov, ki pripeljejo do napetosti in konflikta, je več in so vedno prepleteni (socialni, ekonomski, etnični, kulturni, verski). Toda merjenje samo tradicionalnih – ekonomskih, socialnih in političnih dejavnikov kot potencialnih vzrokov napetosti in konflikta, v prihodnje ne bo več dovolj, da bi lahko napovedovali možnosti morebitnih konfliktov v posameznih regijah in državah. Poleg tradicionalnih indikatorjev bo potrebno upoštevati tudi indikatorje, ki kažejo na stanje in spremembe življenjskega okolja in naravnih virov. Okoljski indikatorji so že znani in na njihovi podlagi recimo napovedujemo morebitne naravne nesreče in katastrofe. Ena od možnih posledic globalnih okoljskih sprememb so tudi konflikti večjih ali manjših razsežnosti. To pa ima lahko posreden vpliv na nacionalno varnost držav, ki na območje pošljejo vojaške enote v operacijo kriznega odzivanja in stabilizacijo razmer, zato bi morali

okolje upoštevati kot dejavnik in določiti okoljske indikatorje, ki jih bomo poleg drugih, klasičnih indikatorjev, upoštevali ob ocenjevanju varnostnega okolja v neki državi ali regiji. Iz ugotovitev v tem prispevku lahko tako ugotavljamo, da (so) bodo okoljske spremembe in spremembe v dostopnosti do primarnih naravnih virov, postali eden od upoštevanja vrednih vzrokov in sprožilcev konfliktov v prihodnosti.

LITERATURA

- Evropska komisija. (2008). *Podnebne spremembe in mednarodna varnost*. Bruselj: Evropska komisija, Urad za publikacije.
- Failed States Index*. (2010). Pridobljeno 20. 2. 2010 na http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/2009_failed_states_index_interactive_map_and_rankings
- Global Peace Index*. (2010). Pridobljeno 20. 2. 2010 na <http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/rankings.php>
- Homer-Dixon, F. T. (1991). Environmental Changes as Causes of Acute Conflict. *International Security*, 16(2), 76-116.
- King, W. C. (2007). Concepts in environmental security in Central and Eastern Europe: the legacy of war. V W. Spyra in M. Katzsch (ur.), *Environmental Security and Public Safety* (str. 161-169). Netherlands: Springer.
- Linking environment and conflict prevention: a report*. (2008). Beren: CSS and Swisspeace. Pridobljeno 15. 8. 2010 na http://www.css.ethz.ch/UNstudy_Long-June-2008.pdf
- National Security and the Threat of Climate Change*. (2007). Virginia: The CNA Corporation. Pridobljeno 15. 8. 2010 na <http://securityandclimate.cna.org/report/National%20Security%20and%20the%20Threat%20of%20Climate%20Change.pdf>
- The National Security Strategy of the Republic of Hungary*. (2004). Pridobljeno 15. 8. 2010 na http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/61FB6933-AE67-47F8-BDD3-ECB1D9ADA7A1/0/national_security_strategy.pdf
- The National Security Strategy of the United Kingdom*. (2008). Norwich: HMSO. Pridobljeno 15. 8. 2010 na http://interactive.cabinetoffice.gov.uk/documents/security/national_security_strategy.pdf
- Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije. (1993). *Uradni list Republike Slovenije*, (71/93).
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije. (2001). *Uradni list Republike Slovenije*, (56/01).
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije. (2010). *Uradni list Republike Slovenije*, (27/10).
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*. (2009). Pridobljeno 15. 8. 2010 na http://www.mod.gov.rs/lat/dokumenta/strategije/strategija_%20nacionalne_bezbednosti_lat.pdf
- Sun Cu (2009). *Umetnost vojne*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- United Nations Environment Programme [UNEP]. (2009). *From Conflict to Peacebuilding: the Role of Natural Resources and Environment*. Nairobi: UNEP.

US National Security Strategy. (2010). Washington: The White House. Pridobljeno 15. 8. 2010 na http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

O avtorju:

Mag. Maj Fritz, magister evropskih in državnih študij, je študent doktorskega študija na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo področje raziskovanja in študija je vezano na obveščevalno-varnostno dejavnost, mednarodne vojaške operacije in zasebno vojaško dejavnost. Zaposlen je na Ministrstvu za obrambo. E-mail: maj.fritz@siol.net